

Vključevanje enot v študentske ankete UL

Vasja Vehovar

December 2015

Povzetek

Študente je mogoče v elevacijske ankete vključiti na več načinov. Na prvi pogled je nadvse priročen način ob prvi prijavi na izpit določenega predmeta, še posebej, ker je zelo enostaven v smislu informacijske podpore. V takem primeru se namreč študentu prijava na izpit dovoli šele po predhodno opravljeni anketi. Na drugi strani lahko študente vabimo v anketo tudi celotno zadnjo tretjino semestra (oziroma dober mesec pred izpitnim obdobjem). Navedeni (semestrski) sistem ima v primerjavi z prijavnim sistemom vrsto prednosti, ki so v pričujočem tekstu podobno strukturirane v 11 vidikov. Posebej velja izpostaviti dvoje. Kot prvo, semestrski način spodbuja, da študent v dobrem mesecu dni časa najde kar najbolj primeren termin za kvalitetno izpolnjevanje elevacijskih anket, medtem ko v prijavnem sistemu termin odgovarjanja na posamezno anketo – ki je lahko zaradi pozne prijave šele v zadnjem izpitnem obdobju – določajo okoliščine vsakokratne prijave na izpit. Slednje v splošnem seveda niso ugodne za kvalitetno izpolnjevanje ankete, saj je študentov osnovni namen prijava, ne pa anketiranje. Druga izrazita prednost semestrskega načina je prostovoljnost sodelovanja. Prisiljevanje v anketo je namreč imanentni del prijavnega načina; brez tega je sodelovanje zelo nizko. Bistveno lažje pa je študenta pripraviti, da enkrat evalvira npr. šest predmetov, kot pa ga v to prepričati šest krat (za vsak predmet posebej), kjer se je treba zato v prijavnem sistemu zateči k prisiljevanju. Seveda pa prisiljevanje pomeni nižjo kvaliteto podatkov; v nasprotju je tudi z vsemi strokovnimi standardi (metodološkimi in etičnimi). Zato tudi ne preseneča, da prisiljevanja v študentske ankete ne srečamo praktično nikjer v sicer izjemno obsežni literaturi s tega področja. Semestrski način je zato v vseh pogledih superioren nad prijavnim, saj upošteva tako stroko s področja anketne metodologije kot tudi stroko s področja študentskih anket (SET – student evaluation of teaching).

Uvod

V študijskem letu 2015/2016 bo na vseh članicah UL prvič implementiran nov Pravilnik¹ o študentskih anketah. V tem okviru je zato pogosta dilema, na kakšen način vključevati študente v anketo.

V nadaljevanju podajam argumente **za semestrski način** vključevanja študentov v anketo, kjer se anketa **pred izpitom**² izvede v obdobju 70–100% realiziranih kontaktnih ur predmeta. V tem času mora študent »izpolniti« (to je, bodisi odgovoriti bodisi zavrnuti) ankete za vse predmete, ki jih je v tekočem semestru vpisal. Dokler tega pogoja ne izpolni, se ne more prijaviti na noben izpit. Edino izjemo omogoča poseben gumb, ki ga lahko vklopi enkrat na semester, s čimer se mu dovoljuje neomejeno prijavljanje za 12 ur. S tem se lahko učinkovito prepreči potencialno frustracijo, ko se nekomu zelo mudi s prijavo. Gre za sistem, ki se letos prvič uporablja na večini članic UL, na FDV pa se uspešno izvaja že četrto leta. Sestavni del semestrskega sistema je tudi možnost, da študent na prvi strani vprašalnika za vsak predmet z enim klikom zavrne sodelovanje. S takim sistemom FDV – brez posebne promocije in dodatne optimizacije (npr. pošiljanja opomnikov za zavrnjene ankete) – kontinuirano dosega okoli dve tretjini izpolnjenih anket med sodelujočim študenti; okoli tretjino anket pa študenti zavrnejo. Podoben odziv je dosegla tudi pilotna implementacija na FGG. Predpogoj za semestrski način seveda je, da se vsi predmeti znotraj semestra (običajno sta semestra dva, lahko pa so tudi trije ali štirje) začnejo in zaključijo istočasno. Predmeti, ki potekajo drugače (npr. skraćene ali prestavljene izvedbe, posebni moduli, izredni študij, tujci), se obravnavajo posebej (glej obravnavo potencialnih problemov semestrskega pristopa v zaključku, točka (b)).

Ob tem podajam tudi argumente **proti prijavnemu načinu**, ko se študentom ponudi anketa za določen predmet vsakič kot predpogoj za prijavo na izpit pri tem predmetu. Tak način so v preteklih letih uporabljale nekatere članice UL (npr. EF, FU, FE). Uporablja pa ga tudi UM. Ker bi bilo v prijavnem načinu sodelovanje sicer nizko, se ta način praviloma uporablja skupaj s prisiljevanjem v odgovore na prav vsako vprašanje. Študent torej nima možnosti zavrnuti ankete z enim klikom že na začetku vprašalnika, temveč mora odgovoriti ali eksplicitno zavrnuti vsako vprašanje posebej.

Dodati velja, da je večina članic UL doslej uporabljala nek drug, zelo specifičen pristop, pri katerem so bile vse ankete konec leta pogoj le za vpis, ne pa tudi za prijavo na posamezen izpit. Ankete so se zato aktivirale šele konec drugega semestra. Tudi pri takem pristopu se je zaradi nevarnosti nizkega sodelovanja praviloma uporabljalo prisiljevanje za vsako vprašanje (npr. BF, FGG). Če se namreč ponudi opcija uvodne zavrnitve sodelovanja z enim samim klikom in tako študentu, ki ne želi sodelovati, ni treba odgovarjati ali izrecno zavrnuti vsakega vprašanja posebej, je odziv zelo šibek (npr. FF). Ker

¹ Pravilnik o študentski anketi. Glej http://ul.lka.si/r/7/4/Gradiva/Pravilnik_o_studentski_anketi_na_Univerzi_v_Ljubljani/?&p1=1

² Obstaja tudi anketa po izpitu, o kateri v tem okviru ne razpravljam. Podrobno je obravnavana v izvedbenih priporočilih, kjer so v opombah v razdelku 2.3.2. navedeni tudi kritični pomisleki. Glej http://ul.lka.si/r/7/2/Gradiva/Priporocila_za_izvedbo_studentskih_anket/?&p1=1

novi Pravilnik UL izrecno zahteva izvedbo ankete pred izpitom, tega pristopa v nadaljevanju ne obravnavam.

V pričujočem tekstu se torej osredotočam na argumente v prid semestrskemu in proti prijavnemu načinu. V tem okviru najprej predstavim 11 argumentov, nato pa obravnavam pet možnih ugovorov proti semestrskemu sistemu in predlagam tri pomembne izboljšave.

Argumenti

1. Prvi argument je **primerljivost**: v semestrskem sistemu se praktično vse ankete izvedejo v **istem obdobju** (to je v času 70–100% kontaktnih ur predmeta). Semestrski sistem zajame tudi (skoraj) vse študente, ki so predmete poslušali, zato so ocene predmetov med seboj primerljive. V prijavnem sistemu pa se v obdobju 70–100% predmeta zajame le študente, ki so se v tem obdobju izrecno prijavili na izpit. Vendar pa nekateri študenti seveda puščajo izpite tudi za kasneje. Na primer, pri mojih predmetih na FDV (semestrski način) vsi študenti, ki na sodelujejo pri sprotne študiju, izpolnijo anketo že v času 70–100% predmeta. Po drugi strani pa se na prvi izpitni rok v obdobju 70–100% predmeta prijavi le manjšina vseh študentov, ki sedaj (v semestrskem sistemu) sodelujejo v anketi. Torej bi s prehodom na prijavni sistem večina študentov anketo za predmet, ki poteka v prvem semestru, izpolnila šele 1, 6, 9 mesecev po zaključku predmeta (ali pa sploh ne). Anketa, izvedena na 70–100% predmeta, pa ni primerljiva z anketo, ki je izvedena 1, 6 ali 9 mesecev po zaključku predmeta. Takšen pristop krši vsa metodološka načela primerljivosti anket in zagotavljanja enakih pogojev kognitivnega priklica relevantnih informacij za vse anketirance. Predmeti, ki se ocenjujejo na 70-100% semestra, so npr. lahko zato ocenjeni slabše od predmetov, ki so (zaradi specifičnih okoliščin prijavljanja na izpit) ocenjeni pol leta po zaključku predmeta, pač (in zgolj) zato, ker večja časovna razdalja blaži kritičnost. Prijavni sistem se v smislu obdobja anketiranja (70-100% predmeta) načeloma sicer lahko izenači s semestrskim, vendar le, če vsi študenti študirajo sproti in se vsi tudi prijavljajo v prvem izpitnem obdobju, ki neposredno sledi semestru. Temu se morda približajo kvečjemu tam, kjer prevladuje sproti študij (npr. FGG) oz. so zadeve zaradi masovnosti dobro formalizirane (npr. EF). V splošnem pa je na UL raznolikost izvajanja in preverjanja znanja zelo velika in nad njo ni kontrole, posebej pri programih z malo študenti ali na članicah z veliko posebnosti (akademije, FMF, FDV, FF). Prijavni sistem zato zaradi zelo različnih obdobj, v katerih se predmeti evalvirajo, v splošnem generira v merski proces motnjo, ki je ni mogoče kontrolirati niti je ni mogoče oceniti.
2. Semestrski sistem daje bistveno večji občutek **zasebnosti in anonimnosti**, saj prijava in anketa v smislu istočasnosti nista tako zelo povezani kot v prijavnem sistemu. Pogojevanje vsake prijave z

odgovarjajočo anketo, njuna očitna tehnična povezanost in popolno časovno sovpadanje, namreč dajejo študentu občutek tesne povezanosti prijave in ankete. Anketa je tehnično videti kot organski del prijave, kjer bi lahko pedagog (ali kdo drug) ob pregledu prijav brez večjih težav pogleda še evalvacijo. Znano pa je, da je tajnost odgovorov eden glavnih razlogov, da študenti ne sodelujejo oziroma v anketi ne odgovarjajo iskreno. Zaskrbljenost študentov v tem pogledu presega vsake predstave. Zaradi podobnih razlogov ima UL pomisleke tudi na tako imenovano »individualno prijavnico«³, kjer študent še posebej občuti neposredno (tehnično) povezanost ankete in ocene. Gre za zelo resen problem, katerega podrobnosti so opisane v točki (6).

3. Prednost semestrskega sistema je, da se skoraj vse ankete izvedejo pred zaključkom predmeta, ko je verjetnost, da študenti poznajo oceno, bistveno manjša. Nemalokrat namreč izvajalci rečejo študentom, naj se prijavijo šele po zaključku predmeta, ko je ocena izpita že znana. Na primer, pri mojih predmetih na FDV se študenti, ki uspešno opravijo obveznosti s sprotnimi nalogami, prijavijo šele, ko jim zaključim ocene. Takrat se seveda prijavijo le pozitivno ocenjeni, čeprav tudi negativno ocenjeni (oziroma tisti, ki so sprotni študij opustili) vedo za svoj neuspeh (oziroma za svojo oceno) in to oceno kasneje morda upoštevajo pri anketi ob svoji prvi prijavi. Podobno je na magistrskem programu Statistika, ki poteka na prijavi način (FE, Studis), kjer na zadnjem srečanju zaključim ocene, nakar šele se prijavijo zgolj študenti s pozitivno oceno. Ker se v prijavnem sistemu dopušča, da prijava in anketiranje potekata kasneje po zaključku predmeta (ob izpitnih obdobjih), vse bolj izgubljammo kontrolo nad tem, ali **ob anketiranju študenti že poznajo svojo oceno**. To je sicer problem predvsem pri predmetih z manjšim številom študentov, kjer je odnos manj formalen, vendar je takih primerov na UL zelo veliko. Tudi sicer je bila osnovna ideja v novem Pravilniku UL o ločitvi ankete na del *pred* in na del *po* izpitu ravno v tem, da v anketi pred izpitom študent ne pozna ocene in zato evalvira predmet neodvisno od ocene, ki jo je dobil pri tem predmetu. Semestrski sistem to zagotavlja bistveno bolje kot prijavni.
4. Kot vemo, **v Sloveniji študij traja zelo dolgo**. Imamo namreč seštevek cele vrste posebnosti: brezplačen študij, možnost ponovnega vpisa v isti letnik, ugodne možnosti za pavziranje, absolventski status, velik delež študirajoče generacije, velik osip, možnosti vpisa v naslednji letnik brez nekaterih obveznosti, ugodno študentsko delo ipd. V celoti gledano je vse skupaj precej neprimerljivo z univerzami po svetu. Predvsem pa vodi k podaljševanju študija. V tako specifičnih okoliščinah bo prijavi sistem zajel precej manj študentov kot semestrski, saj študenti pogosto opravljajo izpite kasneje, torej v letih, ko določenega predmeta nimajo več formalno vpisanega. V takšnih primerih pa evalvacijska anketa ni več predpogoj za prijavo na odgovarjajoči izpit, saj se

³ Gre za pristop, ko izpitni roki niso razpisani in se študent zato sploh ne more prijaviti. Posledično ni študent nikoli prisiljen v anketo, saj pedagog vpiše oceno kar brez prijavnice. Da bi v prijavnem sistemu take ankete ne izpadle, zato ob vpisu ocene s strani profesorja spletni referat študenta avtomatsko pozove, da naj se prijavi (in kot predpogoj seveda reši anketo). Šele nato se ocena sploh lahko vpiše.

ankete zaradi cele vrste razlogov prikazujejo le za predmete, ki jih imajo študenti vpisane v tekočem študijskem letu. Že v semestrskem sistemu je precej anket, kjer sodelujoči študenti (gre za študente, ki so sicer izpolnili ali zavrnil, večinoma v prvem semestru, vsaj eno anketo) zaradi prelaganja svojih obveznosti na naslednje leto, ko bodo pavzirali, v drugem semestru npr. ne prijavijo izpitov in zato seveda tudi ne izpolnijo odgovarjajočih anket. Na FGG je bilo v pilotni izvedbi 2014/2015 takih študentov 7% v prvem in 17% v drugem semestru, na FDV pa 19% oziroma 20%.⁴ V prijavnem sistemu pa bi poleg tega izpadle še vse ankete za **študente, ki so v določenem semestru predmet obiskovali, vendar se niso prijavili na izpit, so pa v tem semestru prijavili neke druge izpite**. Take študente prijavni sistem izpusti, semestrski pa jih ujame. Zaradi izpostavljanja evalvacijskega obdobja (glej točko 8), lahko semestrski sistem dodatno ujame tudi ne-sodelujoče študente, ki niso prijavili nobenega izpita tekočega leta (in zato ne bi v prijavnem načinu izpolnili nobene ankete), so pa bili vpisani in so določena predavanja v tekočem letu obiskovali.

5. Če prijavni sistem uporablja tudi pogojevanje za vpis, bodo študenti, ki se bodo vpisali v višji letnik brez opravljanja izpita pri določenih predmetih, dobili ankete za te predmete šele ob vpisu v višji letnik. Takšne ankete so posebej nekvalitetne, saj se takrat študentom mudi in nimajo več možnosti odloga, poleg tega pa ima neugodne učinke tudi velika časovna oddaljenost. V primeru vpeljave pogojevanja za vpis v semestrski sistem (tako je bilo v preteklih letih na FDV) pa se ta problem praktično ne pojavlja, saj ta sistem zaradi svoje narave skoraj povsem **preprečuje koncentracijo anketiranja pred vpisom**; izkušnje namreč kažejo, da je v avgustu in septembru izvedenih manj kot odstotek vseh anket. Velika večina anket se v semestrskem sistemu pač izvede v času 70-100% predmeta.
6. Semestrski način odpravlja potrebo po razvijanju posebnosti za **predmete, ki nimajo izpitnih rokov**. Nekateri članice imajo namreč predmete, kjer formalni izpitni roki ne obstajajo, ocene pa se vpišejo brez prijave. Tako npr. na drugi stopnji na FDV 2014/2015 večinoma sploh ni bilo izpitnih rokov in prijav na izpite. V prijavnem sistemu je za take primere potreben še en paralelni sistem. To je najpogosteje »individualna prijavnica«, kjer neposredno pred vpisom ocene spletni referat študenta avtomatsko pozove k prijavi. Tak pristop zavrača celo UL, kot sem to pojasnil že v točki (2). Poleg tega še en dodaten sistem vključevanja študentov nadalje manjša primerljivost ocen. Paralelni sistemi in ostale posebnosti tudi pogosto pomenijo, da se študent prijavlja na izpit za določen predmet (in odgovarja na anketo), ko že ve za oceno, torej gre tudi za problem iz točke (3). Podobno je v primerih, ko za študenta prijavo opravi kar administracija ali pedagog. V bistvu v vseh teh primerih pravzaprav niti ne gre več za **prijavo na izpit**, temveč za **prijavo za vpis ocene**, kar je verjetno celo v nasprotju s Pravilnikom UL. Kot specifično ilustracijo teh problemov navajam še

⁴ Obstaja manjša možnost, da so med temi anketami tudi študenti, ki so se na nek specifičen način izognili anketi pred izpitom. Glej obravnavo možnih ugovorov k semestrskemu pristopu v zaključku – točki (c) in (d).

sklep programskega sveta za Statistiko, ki se mora znotraj prijavnega sistema še dodatno boriti za ustrezno število kvalitetnih evalvacij. Izvajalci predmetov na tem programu (gre za prijavni sistem, ki formalno poteka na FE, Studis) smo namreč prejeli naslednje obvestilo: *»Izpitni roki v Studisu bodo (uradno) razpisani samo znotraj izpitnih obdobj. Profesorji se za prave izpitne roke dogovorijo s študenti. Študenti se na tak izpitni rok prijavijo profesorju. Profesorji ocen v Studis ne vpisujejo pred uradnim izpitnim rokom. Študenti se morajo na uradni izpitni rok (poleg prijave profesorju) prijaviti v Studisu. Le v tem primeru študenti lahko izpolnijo spletno anketo za ta predmet. Prosim, da se tega sklepa držite, saj bomo le v tem primeru lahko dobili od študentov izpolnjene evalvacijske ankete.«* V semestrskem sistemu takih problemov ni, saj se vsi predmeti evalvirajo v času 70-100% predmeta, neodvisno od tega kdaj so izpiti.

7. Semestrski pristop je edini **primerljiv s klasičnim sistemom**, kjer se pred koncem predmeta (70–100%) študente fizično anketira v predavalnici, torej vse študente istočasno, pod enakimi pogoji za vse predmete. Da se s prehodom na splet tak semestrski način ni ohranil in zgolj prenesel na splet, ampak se kot »naraven« ponuja prijavni pristop, gre pripisati navidezni procesno-tehnični privlačnosti in algoritemski enostavnosti odgovarjajoče informacijske rešitve. Tak videz pa je zgolj na površju, saj – kot vidimo – generira prijavni pristop veliko metodoloških in vsebinskih problemov.
8. Semestrski pristop je tudi bolj **skladen s pravilnikom UL**, ki pravi, da se evalvacija *»izvaja po preteku 70% kontaktnih ur pri predmetu in pred končnim preverjanjem znanja«*. Ne pravi sicer, da naj se konča pred 100% predmeta, vendar je dikcija temu zelo blizu. Samo v semestrskem sistemu se namreč lahko v obdobju 70–100% kontaktnih ur izvedejo (skoraj) vse ankete. S tem se obdobje 70–100% predmeta utrjuje kot **formalno obdobje evalvacij**, ki se ga študenti navadijo in ponotranjijo. Utrjevanje tega obdobja kot formalnega obdobja evalvacij – in to seveda predvsem začetka tega obdobja okoli 70% predmeta – je nato mogoče po vseh kanalih, s čimer se doseže bistveno večja sinergija. Samo semestrski sistem omogoča, da se vse to maksimalno uskladi, kar posebej velja za **promocijo**, ki se v tem okviru osredotoča predvsem na začetek tega obdobja, torej na čas okoli 70% kontaktnih ur predmeta. Na ankete izven tega obdobja – ko se sicer izvaja znaten del prvih prijav na izpite (in v prijavnem sistemu pa tudi anket) – promocija pač nima več pomembnejšega učinka.
9. Semestrski sistem omogoča, spodbuja in v veliki meri zagotavlja, da se študenta anketira takrat, ko je za to najbolj **razpoložen** in ne, ko je v to **prisiljen**. Slednje je zlasti težava v prijavnem sistemu, kjer se študentu z vsako posamično prijavo običajno zelo mudi. V tem kontekstu je v semestrskem sistemu bistveno večja verjetnost, da študent najde razmere, ko si vzame 10 minut časa skupaj za izpolnitev vseh anket. To je običajno dovolj za cca 5-6 anket (kolikor jih študent v povprečju izpolni

na semester), hkrati pa je to tudi še povsem sprejemljiv čas za eno seanso spletnega anketiranja, da ne pride do zasičenja. Semestrski način torej v največji meri omogoča to, kar se sicer izrecno navaja tudi v letošnjem uradnem⁵ vabilu prorektorja UL študentom: »*Vabimo vas, da ankete izpolnite v miru pred prijavami na izpite*«. Le v takem okviru se študent lahko osredotoči na odgovarjanje in nato v času, ki si ga vzame posebej za anketiranje, konsistentno in z enakim pristopom oceni vse predmete semestra. Lahko sicer proces razbije na dva dela, ne pa na 5-6, kot je v to *de facto* prisiljen v prijavnem sistemu, kjer zato izpolnjuje anketo v najrazličnejših in neprimerljivih stanjih (včasih se mudi – včasih ne, včasih na mobilniku – včasih na PC, včasih dobro razpoložen – včasih slabo, včasih pozna oceno – včasih ne, včasih je sonce – včasih dež, včasih je mir – včasih kaos). Vse te razlike ogrožajo primerljivost ocen za predmete.

10. Semestrski sistem omogoča, da se že ob koncu izpitnega obdobja (praktično pa že ob koncu semestra, torej januarja in julija) lahko **proti analizira rezultate semestra**, in to ne le za posameznega izvajalca, ampak tudi za celotne programe in fakulteto, saj so v tem času zbrane skoraj vse ankete. Da se rezultate distribuira šele oktobra, je sedaj sicer zapisano celo v Pravilniku UL, kar je verjetno posledica razmišljanja v okvirih prijavnega sistema. V resnici je za številne uporabnike nesprejemljivo, da se npr. rezultate prvega semestra razdeli šele oktobra ali celo novembra, čeprav so podatki (seveda le v semestrskem, ne pa tudi v prijavnem sistemu) na voljo že januarja. Smisel evalvacij je namreč ravno v tem, da vsi (pedagog, skrbnik programa, vodstvo, ŠS, habilitacijska komisija ...) hitro reagirajo in izboljšajo procese.

11. **Prijavni sistem ne deluje brez prisiljevanja, ki je sporno v več pogledih.** To je v bistvu tudi glavni argument proti temu sistemu. Prijavni sistem namreč lahko funkcionira le, če študent nima možnosti za uvodno zavrnitev ankete. Namesto tega mora imeti anketa mehanizme prisiljevanja študentov v odgovor na prav vsako vprašanje v anketi. Praktično vse implementacije prijavnega načina uporabljajo tovrstno prisiljevanje. Navezava prijavnega sistema na prisiljevanje ima vsaj tri kritične težave:

- **Brez prisiljevanja je sodelovanje v prijavnem sistemu prenizko.** Vse izkušnje kažejo, da prijavni sistem brez tovrstne prisile ne daje dovolj visoke stopnje sodelovanja⁶. Nobenega argumenta torej ni in tudi nobenih primerov, ki bi kakorkoli obetali, da bo prijavni sistem zagotavljal zadostno sodelovanje (npr. vsaj 40% vseh vpisanih študentov) brez prisiljevanja. Na drugi strani obstaja cela vrsta proti-argumentov in proti-primerov, ki

⁵ Vabilo oziroma poziv študentom je tukaj: <http://ul.lka.si/uploadi/editor/1450098463Studentske-ankete.pdf>

⁶ Podoben indic, ki problematizira probleme vezanja ankete na posamezen izpit, je lahko tudi anketa po izpitu, ki jo je, na primer, v pilotni izvedbi na FGG zavrnila večina študentov (na anketo pred izpitom odgovori dvakrat več kot jih zavrne).

kaže, da brez prisiljevanja prijavní sistem ne deluje; najbolj razdelane so v tem pogledu izkušnje in eksperimenti na EF.

- **Prisiljevanje z novim pravilnikom UL tudi formalno ni dovoljeno**, kar je mogoče razumeti iz 4. člena, ki pravi: »*Izpolnjevanje ankete je anonimno in prostovoljno, ne glede na obliko izvedbe.*« Razlaga, da prisiljevanje v prijavnem sistemu pravzaprav sploh ni prisiljevanje, saj lahko študent sodelovanje zavrne prav pri vsakem vprašanju posebej (in če noče sodelovati, je to edini način, da se prebije čez vprašalnik), po mojem mnenju ne vzdrži presoje, ali je v skladu z dikcijo pravilnika in z načelom prostovoljnosti sodelovanja v anketi.
- **Prisiljevanje vodi v slabo kvaliteto odgovorov.** V anketni metodologiji je v tem okviru uveljavljen koncept »zadostovanja« (angl. *satisficing*), kjer respondent izbira različne strategije, s katerimi se z zmanjšanim kognitivnim naporom prebije skozi anketo, ki jo iz nekega razloga želi dokončati ali pa jo je prisiljen dokončati. Dokazano je, da je kvaliteta takih odgovorov lahko zelo vprašljiva (npr. hitenje, ki ne omogoča nobenega razmisleka, lahko vodi k slepemu odgovarjanju, izbiranje enake kategorije odgovorov kar za vsa vprašanja, izbiranje pričakovanih ali zaželenih odgovorom, nagnjenje k strinjanju, premajhna diferenciacija odgovorov...). Študenta se namreč lahko prisili, da sodeluje, ne more pa se ga prisiliti, da kvalitetno odgovori. Prisiljevanje je tudi v nasprotju z vsemi etičnimi in strokovnimi kodeksi na področju anketiranja. Načeloma se uporablja le tam, kjer obstaja nek konsenzualen poslovni odnos, ko je respondent na to pristal vnaprej, in je za to morda tudi plačan (npr. spletni paneli). Študent pa ob vpisu formalno ni pristal na to, da brez izrecnih odgovorov na čisto vsa vprašanja v anketi ne bo imel pravice do administrativnega poslovanja s fakulteto. Tudi v tem pogledu so poučne izkušnje na EF, ki so v preteklosti že nakazale visoko problematičnost kvalitete odgovorov v primeru prisiljevanja. Nasprotno pa semestrski način študentom, ki v določeni situaciji oziroma v določenem trenutku niso motivirani za anketiranje, na eni strani omogoča, da se odgovarjanju v celoti izognejo oziroma prestavijo (12 urni odlog, zavrnitev ankete), na drugi strani pa jih spodbuja in nudi vrsto možnosti, da si za anketiranje izberejo primernejši termin.

Potencialni ugovori

V prid semestrskega sistema torej nastopa **11 tehničnih argumentov**⁷, na drugi strani pa proti njemu govori le nekaj ugovorov, na katere je mogoče podati enostavna pojasnila:

- a) **Semestrski način ne bo zagotovil zadostne stopnje sodelovanja.** Izkušnje kažejo, da temu ni tako. V anketi pred izpitom na FDV namreč že četrto leto dosegamo stabilno (zgolj) tretjino zavrnitev, kar je sprejemljivo, še posebej, ker bi ta tretjina v primeru prisiljevanja zelo verjetno podala nekvalitetne odgovore. Podoben odziv je dala tudi pilotna implementacija na FGG, kar je bilo sicer podobno sodelovanju, ki so ga na FGG dosegali pred tem⁸. Poudariti tudi velja, da trenutni semestrski sistem še ni optimiziran, niti ga še ne spremlja nobena posebna promocija.
- b) **Semestrski sistem ne rešuje problema predmetov, ki potekajo izven semestrskih obdobj.** Za take predmete je potrebno nastaviti individualen datum začetka anketiranja v času 70% poteka predmeta, kar se rešuje s tako imenovanim *izven-sistemskim datumom*⁹. Če gre za en sam predmet, je delovanje skoraj enako kot v prijavnem sistemu, s to razliko, da je pogoj kljub temu mogoče integrirati tudi v siceršnji semestrski sistem. To npr. lahko pomeni, da se študentu ob prijavi pogojujejo tudi vse ostale ankete, ki so zapadle s tem datumom, s čimer se spodbuja uveljavljanje morebitnega modulskega obdobja kot alternativnega evalvacijskega obdobja za določeno skupino predmetov.
- c) **Izpad anket zaradi možnosti 12 urnega zamika.** Izkušnje kažejo, da je ta izpad minimalen, saj se pojavi le pri študentih, ki so se v teh 12 urah prijavili (i) na prav vse predmete odgovarjajočega semestra in (ii) so vse te predmete prijavili tudi v izpitnem obdobju, ki sledi semestru, realiziran pa je (iii) le za tiste predmete, kjer so študenti odgovarjajoči izpit potem tudi opravili, in to še preden so ga bili prisiljeni evalvirati zaradi prijave na nek drug izpit v naslednjem izpitnem obdobju ali pa zaradi vpisa. V primeru, da bi se obseg tega izpada povečal, je mogoče 12-urni zamik modificirati: skrajšati obdobje na npr. eno uro, omejiti število predmetov, na katere se v tem obdobju lahko prijavi, uvesti dodatne opomnike ipd.
- d) **Izpad anket zaradi predmetov, ki nimajo prijav.** Predmeti brez prijav so splošna težava, tudi v prijavnem sistemu, saj – kot sem že omenil – individualno prijavnico, ki se običajno kaže kot edina

⁷ Večino argumentov bi bilo za njihovo večjo težo mogoče še empirično preveriti, saj obstajajo podatki.

⁸ Primerjava sodelovanja FGG za 2014/2015 s prejšnjimi leti mora kot prvo upoštevati, da je bil vklop šele 8.1.2015 (in ne 15.12.2014), do tega datuma pa so se študenti prijavljali na izpit brez pogojevanja, kar ni za sodelovanje v pilotni anketi. Predvsem je treba upoštevati, da so šele z novim sistemom študenti sploh dobili možnost, da anketo zavrnejo na začetku z enim samim klikom. Na FGG so namreč pred tem imeli sistem s prisiljevanjem odgovarjanja (študent ankete ni mogel zavrniti na začetku z enim klikom), ki je pogojeval vpis (in ne prijavo na vsak izpit). Ankete so se zato aktivirale šele konec drugega semestra, zaradi česar teh dveh pristopov ni mogoče neposredno primerjati.

⁹ Glej tudi dodatna pojasnila na http://ul.lka.si/r/7/8/Gradiva/Izvensistemski_datumi/?&p1=1

učinkovita rešitev, zavrača celo UL. V semestrskem načinu se proti temu borimo tako, da (i) članica oziroma program poskrbi, da vsaj en predmet v semestru zahteva prijavo, (ii) z uveljavljanjem in promocijo enotnega evalvacijskega obdobja ter (iii) tudi z morebitnim pogojevanjem na vpis, kjer se zato anketirajo vsaj nekateri študenti, ki izpita še niso opravili.

e) **Frustracija študentov, ker morajo ob prvi prijavi odgovarjati na vseh 5-6 anket semestra, in posledično njihova želja, da bi evalvirali predmete ob vsaki prijavi posebej.** Gre za intuitivni pomislek, zaradi katerega je prijavni način na prvi pogled procesno videti bolj primeren, vendar serija zgornjih argumentov (1-11) kaže, da to morda lahko funkcionira le v nekih idealnih razmerah, v realnosti pa se je s tem zelo veliko težav. V okviru tega pomisleka je sicer smiselno najprej raziskati naslednje:

- Zakaj gumb za 12 urni odlog z enim klikom ne bi v celoti odstranil tovrstne potencialne frustracije? Zakaj je ne bi odstranila še dodatna možnost za uvodno zavračanje anket (kar bi od študenta terjalo skupno le 5-6 klikov)?
- Zakaj problema v štirih letih nismo zaznali na FDV, niti ob izrecni dodatni poizvedbi v začetku decembra 2015 za nazaj, niti ob izrecni poizvedbi v okviru letošnjega anketiranja?
- Zakaj se je na drugi strani lahko brez vsakega odpora s strani študentov na večini članic UL uporabljal sistem, ki je ankete za vse predmete odprl šele konec drugega semestra in potem zahteval, preden se je lahko študent vpisal, da morajo biti izpolnjene ne le vse ankete celega leta (torej 10-12 anket), ampak so morala biti s prisiljevanjem odgovorjena tudi čisto vsa vprašanja v vsaki anketi? Pri tem je treba upoštevati, da je pogojevanje vseh anket za vpis na koncu študijskega leta bistveno bolj frustrirajoče kot pogojevanje pri prijavi izpita v semestrskem sistemu, kjer je anket vsakič le 5-6 in kjer se izpolnjevanje povrh tega večinoma lahko za 12 ur odloži, zavrne ali pa morda tudi počaka s prijavo.

Predlog izboljšav

V vsakem primeru so za polno učinkovitost semestrskega sistema potrebne vsaj naslednje **izboljšave**:

- a) **Boljša vidnost gumba za 12 urni odlog.** Gumb omogoča, da se študent 12 ur prijavlja brez vseh omejitev. Žal pa je ta gumb – kot tudi celoten vmesnik – zaenkrat prepuščen članicam, čeprav je zelo pomemben. Študenti so namreč »digital natives«, izkušeni in super senzibilni na obliko spletne interakcije. Mi pa temu ne posvečamo dovolj pozornosti (tudi sam ne poznam natančno, kako izgleda vmesnik na strani študenta). Če bi bil gumb dodelan, prijazen, dobro viden in pravilno umeščen v vmesnik, bi študenti vsako morebitno frustracijo, časovno stisko ali ne-razpoloženje za anketo z lahkoto rešili. Gumb bi se lahko transformiral v prijazno opozorilo, spodbudo in promocijo, zato ne bi nastopal zgolj kot izhod iz prisile. V domišljenem sistemu bi lahko trajanja odloga tudi skrajšali in morda raje dovolili gumb uporabiti večkrat (npr. dvakrat ali trikrat) v obdobju 70–100% predmeta, še posebej, če bi ob tem razvili dodatne interakcije, s katerimi bi nato take študente na različne načine spodbujali (npr. v primeru aktivacije gumba bi se lahko za take študente v naslednji dneh sprožilo še naknadno vabilo, opozorilo ter opomnik prek e-pošte ali SMS).
- b) **Dodatne interakcije za zavrnitve.** Razviti je treba celovit sistem spodbud za študente, ki so uvodoma (z enim klikom) zavrnilo določene ankete. Mnogi študenti se namreč kljub promociji in uveljavljanju evalvacijskega obdobju ne organizirajo ustrezno in se nato znajdejo v okoliščinah, ko zaradi časovne stiske anketo zavrnejo, čeprav so jo načeloma pripravljeno izpolniti. To jim je zato treba kasneje, potem, ko se anketo zavrnilo, tudi omogočiti in jih k temu spodbuditi. Rešitev je seveda smiselna tudi za prijavni sistem, vendar je v semestrskem bistveno bolj učinkovita zaradi manjše časovne razpršenosti. Poleg tega bi – zaradi sinergije uveljavljanja enotnega formalnega evalvacijskega obdobja – v semestrskem sistemu z njo pokrili tudi predmete, na katere se študenti v tekočem letu niso prijavili, so jih pa poslušali. Dodati velja, da tovrstna optimizacija – kot tudi optimizacija v zgornjem primeru gumba za 12-urni odlog – zaradi tehnične narave celotnega anketnega sistema pomeni majhen strošek, ki je v celoti na strani članice oziroma njene visokošolske informatike (npr. Talpas), ne pa na strani anketnega sistema IKA.
- c) **Promocija.** Če je promocija reducirana le na en dopis (ali pa še to ne), semestrski sistem ne izkoristi svojega potenciala. V ostalem je semestrski sistem bistveno bolj usklajen s promocijo, saj je slednja vedno fokusirana na 70 -100% semestra in s tem naravno povezana s semestrskim načinom. S promocijo se utrjuje tudi koncept formalnega evalvacijskega obdobja v določenem semestru – glej tudi točko (8). Obstoječa promocija UL je v tem trenutku sicer minimalna. Smiselno bi jo bilo razširiti v naslednje smeri:

- uskladitev splošne promocija s strani treh ključnih subjektov UL, fakultete in ŠS, kjer je treba kombinirati (i) email obvestila, (ii) alerte študentom v njihovem profilu v študentskem referatu, (iii) plakate, letake in druge tiskovine, (iv) spletno mesto in druge informacije na spletu, (v) video pojasnila (posebej zagotovilo o tajnosti) in predvsem (vi) javne predstavitve rezultatov in javne razprave; poleg zaskrbljenosti za tajnost odgovorov je namreč drugi glavni pomislek s strani študentov, da rezultati anket nimajo učinka, da jih niso še nikoli videli, da ne vedo, kaj se z njimi dogaja in da zato njihovo sodelovanje v anketi nima smisla.
- pozivi in spodbude samih pedagogov na predavanjih – v tem pogledu obstajajo v stroki uveljavljeni pristopi in metode, ki so lahko pravzaprav najbolj učinkovit dejavnik za spodbujanje sodelovanja,
- sinergija promocijskih aktivnosti s tehničnimi in oblikovnimi rešitvami interaktivnosti vmesnika v študentskem referatu,
- razmisliti bi tudi veljalo, da se v prvem tednu anketiranja, ko je tudi promocija najbolj intenzivna, prijave na izpit celo povsem onemogočijo, kar bi še bolj ločilo proces anketiranja od procesa prijavljanja na izpit, ter s tem utrdilo in spodbudilo koncept evalvacijskega obdobja v določenem semestru.

Sklep

Zgornji argumenti po mojem mnenju kažejo, da semestrski način bistveno bolj ustreza zahtevam Pravilnika UL, hkrati pa daje bolj kvalitetne podatke, večjo primerljivost, dobro stopnjo sodelovanja ter omogoča večjo povezanost s promocijo. Predvsem pa se osredotoča na motivacijo študentov, in ne na prisilo, kot je to v naravi prijavnega sistema. V tem okviru je mogoče nadalje odpraviti tudi preostale pomanjkljivosti semestrskega sistema in jih transformirati v dodatne spodbude, kar bi še povečalo njegove prednosti. Predloge, da bi prešli na prijavni sistem, zato razumem kot poskus, da bi namesto iskanja optimalnih rešitev (ki morda niso povsem trivialne) – torej z izpopolnjevanjem semestrskega pristopa, predvsem preko izboljšave vmesnika, dodatnih interakcij in promocije – rajši prešli v na videz enostavnejšo tehnično rešitev, ki zanemarja metodološke in vsebinske vidike ter je tudi v nasprotju s stroko.